

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 7 - Number: 23 p. 275-287, Spring 2023

Kentlerde İyi Olma Halini Destekleyen Bütünsel Kentsel Tasarım Yaklaşımı*

A Holistic Urban Design Approach Supporting Well-Being in Cities

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1224710>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
26.12.2022

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.03.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.03.2023

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Çetinkaya Karafakı
Ankara Üniversitesi, Beypazarı
Meslek Yüksekokulu, Turist
Rehberliği Programı
filizcetinkaya@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-6710-4224>

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Çetin
Yaşar Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre
Tasarımı Programı
cigdem.cetinkaya@yasar.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-0585-6989>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Bugün başta yoğun insan ve araç aktivitesi olmak üzere birçok sorun ile başa çıkmak zorunda kalan kentlerde yaşayan insanların fizyolojik ve psikolojik sağlığını korumak oldukça güç hale gelmiştir. Kentler; modern, büyük ancak kapladığı alanın ve yakın çevresinin büyük bir kısmının verimsiz topraklardan oluştuğu, doğal çevresi ile ilişkisinin tamamen koparıldığı alanlar haline dönmüştür. Nüfus artışı ve göç hareketleriyle de milyonlarca arazi her geçen yıl kırsal alandan kentsel alana katılmaktadır. Bu durum, kentte birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Sosyal yaşam ve eğitim olanaklarına ulaşma zorluğu, trafik problemi, çarpık kentleşme, doğal kaynaklar ve hava kirliliği, güvenlik sıkıntısı vb. problemler her geçen yıl artmaktadır. Tüm bunlarla savaştan ancak eğitim, sağlık, sosyal hayat gibi getirilerinden dolayı kentte yaşamak zorunda olan insanoglu kentlerin sahip olduğu bu koşullarda salgın hastalıklarla, kanser çeşitleriyle, kalp-damar rahatsızlıklarıyla, obeziteyle ve bunlar gibi fizyolojik rahatsızlıklarla ayrıca depresyon, kaygı bozukluğu, konsantrasyon eksikliği gibi psikolojik rahatsızlıklarla yüz yüze gelmektedir. Dolayısıyla kentler, bireyin sağlıklı ve iyi olma halini tehdit eden yapılarla dönüşmektedir. Bu çalışma, kentlerin ve dolayısıyla kentlinin yüz yüze kaldığı bu problemlere çözüm olabilecek bütüncül ve disiplinler bir yaklaşım önermektedir. Çalışma, kent insanının kent tasarımının merkezine alınması ve kent insanının çok yönlü gereksinimleriyle kent içinde mutlu edilmesini amaçlayan çözüm yollarının bulunması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu çalışma, sosyo-mekânsal bir çerçeveden bakıldığında, doğru kentsel tasarım politikalarıyla kentlinin iyi olma halinin desteklenebileceğini savunmaktadır. Çalışmada kentlerde sağlıklı ve iyi olma halini bozan, fiziksel kent bileşenlerine bağlı kentsel sorunlar Ankara kenti özelinde örneklendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Tasarım, Kent ve Kentli Sağlığı, İyi Olma, Disiplinlerarası Yaklaşım, Sosyo-Mekânsal Yaklaşım, Ekolojik Kent

Abstract

Today, it has become very difficult to protect the physiological and psychological health of people living in cities that have to deal with many problems, especially intense human and vehicle activity. Cities; It has turned into a modern, large area where most of the area it covers and its immediate surroundings are made up of unproductive lands, and its relationship with its natural environment has been completely cut off. With population growth and migration movements, millions of lands are joining the urban area from the rural area every year. This situation brings with it many negativities in the city. Difficulty in accessing social life and educational opportunities, traffic problems, unplanned urbanization, natural resources and air pollution, security problems, etc. The problems are increasing every year. Fighting all these, but having to live in the city due to the benefits such as education, health and social life, human beings suffer from epidemic diseases, cancer types, cardiovascular diseases, obesity and physiological disorders such as these, as well as psychological disorders such as depression, anxiety disorder, lack of concentration, in these conditions of cities. is facing ailments. Therefore, cities are turning into structures that threaten the health and well-being of the individual. This study proposes a holistic and disciplinary approach that can be a solution to these problems that cities and therefore citizens face. The study emphasizes the necessity of putting urban people at the center of urban design and finding solutions that aim to make urban people happy in the city with their multi-faceted needs. In addition, this study argues that when viewed from a socio-spatial perspective, the well-being of the citizens can be supported with the right urban design policies. In the study, urban problems related to physical city components, which disrupt the state of health and well-being in cities, were exemplified in the city of Ankara.

Keywords: Urban Design, Urban and Urban Health, Well-Being, Interdisciplinary Approach, Socio-Spatial Approach, Ecological City

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Çetinkaya Karafakı, F. & Çetin, Ç. (2023). Kentlerde İyi Olma Halini Destekleyen Bütünsel Kentsel Tasarım Yaklaşımı. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(23), 275-287.

GİRİŞ

19. yüzyıl sanayi devrimi ile dünyada birçok konuda olduğu gibi kentlerde de sosyolojik farklılıklar meydana gelmiş, bu değişimler paralelinde kentlerin fiziksel yapıları da değişime ayak uydurmakta gecikmemiştir. Son yüzyılın getirdiği yeni buluşlar, üretime katkıda bulunurken, kentlerin bu üretimi karşılamak üzere genişlemesine ve kentler arasındaki ticari odaklı iletişimin artmasına zemin hazırlamıştır. Daha sonraları “sanayi kentleri” olarak adlandırılacak bu yeni düzende, kentler hammaddenin üretildiği endüstri tesislerini merkez alan, ulaşımı bu noktalara göre düzenleyen (Swingewood, 1998), tek odaklı yaşam alanlarına dönüşmüştür. Sadece fiziksel değil, sosyo-fiziksel olarak da birçok problemi beraberinde getiren bu süreçte, ekonomik olanaklar ve sağlık koşullarının kırsala göre daha iyi olması nedeniyle kentlere olan kontrolsüz göçler, kentlerin kültürel, sosyolojik, morfolojik ve estetik herhangi bir kaygı gözetmeksizin büyüyen distopik yapılar olmasına yol açmıştır. Bu soruna çözüm arayan ve alternatif şehircilik yöntemleri bulmak üzere çalışan Fransa’da Fourier, Cabet ve İngiltere’de Owen ve William Morris gibi düşünürler yanı sıra, gelişmeler doğrultusunda planlama önerileri geliştiren Arturo Soria y Mata, Georges Eugene Hausmann ve George Pullman gibi şehir plancıları bu dönemin önemli isimlerindedir (Mumford, 2007; Kartal ve Kartal, 2020).

20. yüzyıla girilirken, dünya metropollerinin nüfusları büyük bir patlama yaşamıştır. Örneğin; Londra nüfusu 900 binden 4,5 milyona çıkmış ve kentte artan sanayileşmeyle birlikte kırsal özellikler ve doğal güzellikler kaybedilmiştir. Kentli insanın sağlıklı ve mutlu yaşam hakkına ulaşmasında ciddi sıkıntıların oluşmasına sebep olan bu durum sonucunda yeni arayışlara gidilmiş ve zamanla sanayi kentlerinden ideal kent anlayışına doğru bir evrim başlamıştır (Yücel, 2020). Özellikle ABD ve İngiltere’de 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl ilk yıllarında Güzel Şehir (City Beautiful) hareketi ve Bahçeşehir (Garden City) düşüncesi, Ebenezer Howard’ın “Bahçe Kent” tasarımı, Le Corbusier’in “Radiant Kent” ve Frank Lloyd Wright’ın “Broadacre Kent” tasarımları modernist yaklaşım önerileri olarak öne çıkmaktadır (Yücel, 2020).

Kentlerin planlamasında yaşanmaya başlanan bu evrimin, kent genelinde hissedilir olması zaman almıştır. Özellikle yaşlı kentlerde kent bileşenlerinden olan konut yapıları, sanayi yapıları, sağlık yapıları, eğitim yapıları, açık-yeşil alanlar vb. ile bu yapıları birbirine bağlayan güzergahların kısa sürede ideal kent anlayışına göre yeniden yapılandırılması mümkün olmamıştır. Ancak insani yaşam hakkı için ideal kent anlayışını benimseyen ülkelerin kentsel dönüşümlerde ve kente eklenen yeni yapılarda bu anlayışın tasarım kriterlerini göz önünde bulundurması önemlidir. Günümüz kentleri ise gün geçtikçe artan nüfus ve yanlış kent politikaları nedeniyle kentlinin sosyal, mekânsal ve ekonomik yönden zorluklarla mücadele ettiği yaşam alanlarına dönüşmektedir. Öyle ki Lewis Mumford kentleri, insan neslini bozucu etkisi olan alanlar olarak tanımlamaktadır (Mumford, 1956: 1142). Kentlinin üzerinde hissettiği sosyal baskı ve sağlıksız yaşam koşulları sonucu insanların çoğalmalarını sınırlandırmaları gerektiği görüşünün gün geçtikçe yaygınlaşması Mumford’un bu görüşünü destekler niteliktedir. Kentlerin yemyeşil ve masmavi bir dünya üstünde gri bir leke şekline dönmesi ve bu lekenin her yöne doğru istemsiz ve plansız olarak büyümesi insan sağlığını tehdit eden en büyük tehlikedir.

Kentleşmenin bu denli hızlı olmadığı dönemlerde kent sağlığı köy veya kasaba sağlığından daha öncelikli bir konu değildir. Ancak kentlerin ekolojik döngüler ve insan sağlığı üzerindeki yıkıcı etkisinin zamanla artması durumun ciddi bir kent ve sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmasına sebep olmuştur. Kentler binalar, yollar, meydanlar, büyük-küçük otopark alanları, sanayi alanları gibi alanlarla tamamıyla asfalt ve beton kaplı yaşam alanları haline dönüşmektedir. Göç mahalleleri bu mahalleleri yenilemek ve kente entegre etmek için yapılan imar faaliyetlerinden çok daha hızlı gelişerek kentin değersizleşmesine ve sağlıksızlaşmasına sebep olmaktadır. Gelişmiş ülke örnekleri insan fizyolojik ve psikolojik sağlığını temel alarak tasarlanan kentlerin, kentlerin içinde barındırdığı kentli nüfusun sağlığını desteklemek konusunda daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Sağlık insan hayatını etkileyen, insanoğlunun en çok ihtiyaç duyduğu kavramlardan bir tanesidir. Sağlık tanımı; 1946 yılında Uluslararası Sağlık Konferansı’nda 61 ülke tarafından kabul edilen haliyle ‘sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruha ve sosyal yönden tam iyilik hali’ şeklinde yapılmaktadır (World Health Organization, 2014). Daha kapsamlı bir sağlık tanımı ise ‘ırk, din, dil, politik inanç, ekonomik ve sosyal durum ayrımı gözetilmeksizin doğuştan kazanılan temel bir hak’ olarak yapılmakta ve halkın sağlığından devlet yöneticilerini sorumlu tutmaktadır (World Health Organization, 2014). WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından belirtilen sağlık kavramına 1948 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde de yer verilmiştir. Bildirgeye göre; ‘herkesin, kendisi ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır’ (United Nations, 1949; Türkan, 2018: 19). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yanında, 1972 yılında Stockholm ve

1992 yılında Rio de Janeiro yapılan Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansları; sağlıklı çevrelerde ve yaşam ortamlarında yaşam hakkının güvence altına alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Görülmektedir ki; uluslararası düzeyde sağlık kavramı, insan sağlığı, halk sağlığı ve çevre sağlığı kavramlarının bütünsel bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılan bir kavramdır (Keleş, 2018: 42). Ayrıca Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1985 yılında uygulamaya koyduğu 'Sağlıklı Kentler Projesi' kapsamında, sağlıklı kentlerin "herkes için sağlık" ilkesini benimseyen kentler olması gerektiği ve kentte yaşayan herkesin toplumsal, ekonomik, mekânsal, kültürel ve eğitimsel yönden tatmin edici yaşam standartlarında yaşaması gerektiği ortaya konulmuştur (Keleş, 2018: 44).

Türk Dil Kurumu ise sağlığı; 'bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet' olarak tanımlamaktadır (TDK, 2022). Bu tanımda geçen 'tam iyilik hali' kavramı; fiziksel, sosyal ve ruhsal iyi olma halini içerdiği için kentin insana getirdikleri ve insandan götürdükleri ile de yakından ilişkilidir.

WHO (Dünya Sağlık Örgütü)'nun yaptığı sağlık tanımının geçmiş yıllarda yetersiz kaldığı, tam olarak sağlıklı olma durumuna uyan hiçbir insanın veya hiçbir toplumun bulunmadığı bir gerçektir. Elbette Dünya Sağlık Örgütü bu tanım ile sağlıklı olma yolunda insanlara ve toplumlara hedefler koymaktadır. Ancak edinilen kent deneyimleri göstermiştir ki sağlıklı bir hayata ulaşmanın yolu tekil insan odaklı değil; toplum odaklı çabalardan geçmektedir. 1978 yılında yayımlanan Alma Ata Bildirgesi; temel sağlık hizmetlerinin tanımlanması, 1974 yılında yayımlanan La Londe Raporu ve 1986 yılında 1. Uluslararası Sağlıkın Teşviki ve Geliştirilmesi Konferansı'nda kabul edilen Ottawa Sözleşmesi halk sağlığı anlayışını sağlık sektörüne kazandırmıştır (Tözün ve Sözmen, 2015: 48). Buna göre bireysel sağlığın temin edilme yolu toplumsal sağlıktan geçmektedir.

Kent hayatının, insan sağlığı üzerindeki etkisi anlaşıldığından beri kent tasarlayıcıları bu etkinin olumsuz olmaması üzerine planlar geliştirmektedir. Ancak geçmiş zaman göstermiştir ki tek taraflı verilen bu çaba insan sağlığının devamlılığı için gerekli olan tüm kent bileşenlerini tamamlanamamaktadır. Kentte yaşayan insanın hayatı istemsizce kentte süregelen diğer hayatlarla etkileşmekte ve kent hayatının tümünü içine almaktadır. Dolayısıyla bu noktada konuya çok yönlü bakma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Kentsel hayatın insan sağlığını olumsuz etkilememesi için yerel düzen kurucular, yerel yönetimler, sağlık sektörü çalışanları ve en önemlisi hasta, hasta aday ve sağlığını korumak isteyen her kentli insan kent planlama sürecine katılmalıdır. Çünkü sağlıklı kent planlaması çok yönlü ve disiplinlerarası bir konudur. Bu çok yönlülük planlamacılar ve sağlık çalışanlarını beraber çalışmaya iter. Hatta birbiri ile yakın ilişki içinde olmasından dolayı ekolojik mimari tasarımlar, kentteki ticari ve ekonomik hayat, eğitim ve sağlık sektörü gibi sosyal refahı güçlendirecek tüm alanlar bu ortak çalışma platformunda buluşmak zorundadır.

Sağlıklı bir çevrede yaşamak her kentlinin hakkıdır. Pektaş ve Akın, (2010: 30-35)'da kentli hakkı tanımını şu şekilde yapmıştır; 'kentli insanın sahip olduğu insani hakların ve içinde bulunduğu kentin ve üyesi olduğu toplumun kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki haklarının tümü'. Kentsel haklar; kentte yaşayan insanların kente ait haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmelerini ve insanların kentsel mekanlar konusunda alınan kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamak üzerine tasarlanmış çok boyutlu haklardır. Kentli insan kent yöneticilerinden sağlıklı bir kent isteme hakkına, sağlık hizmeti veren noktalara ulaşmada güven, konfor ve kolaylık talep etme hakkına, gelişmiş ülkelerde bulunan, yeni geliştirilen teşhis ve tedavi araç ve yöntemlerine erişim talep etme hakkına sahiptir. Kent hakkının tanımlanması konusunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Lefebvre (1996), kent hakkını oeuvre hakkı (kentte yaşama sanatı) ve temellük hakkı (zaman ve mekâna el koymak) olarak detaylandırmıştır. Lefebvre, (1996) gibi Harvey (2012) de kent hakkını; kontrol etme, demokratik katılım, değiştirme ve üretim hakkı (Özdemir Metlioğlu, 2021) olarak çeşitlendirmektedir. Purcell (2002)'ye göre, devletin veya herhangi bir kurumun kentsel mekânın üretimiyle ilgili karar alma sürecinde kentlinin merkezi konumda rol alması, kentlinin temiz hava, temiz su, konut, eğitim, katılım, altyapı, ulaşım, sağlık gibi hizmetlere ulaşımının ihtiyaç temelinde birer hak olduğunu ve kentlinin bu hakkının savunulması gerektiğini söylemektedirler (Eşrefoğlu, 2020).

Kentli hakları uluslararası olarak ele alınması 1980'li yıllara dayanır. Avrupa Kentsel Şartı'nda maddeleştirilen kentli hakları 1992 yılında Strazburg'da kabul edilmiştir. Avrupa Kentsel Şartı 1980-1982 yıllarında Avrupa Konseyi'nce ele alınan "Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam" sloganı ile yola çıkmıştır. Sonuçta tüm Avrupa'yı içeren, halkı ve yerel yönetimleri ilgilendiren kentlerde daha iyi bir

yaşamın olabileceğini vurgulayan bir kampanya başlatılmıştır. Ele alınan başlıklar içinde en dikkat çekici maddelerden birkaçı kent çevresinin ve hali hazırda bulunan konutların iyileştirilmesi ve yerleşim birimlerinde sosyal ve kültürel avantajların oluşturulması konularıdır. Konseyin aldığı birçok karar arasında toplumu etkileyecek önemli projelerde halkın fikrini alma gerekliliğinin de altı çizilmiştir. Halk görevlendirdikleri temsilcileri tarafından alınan kararlardan ve düşünülen projelerden haberdar edilmek zorundadır. Ayrıca kent çevresini etkileyecek tüm projeler, halk tarafından araştırılmaya ve kontrol edilmeye izin vermelidir. Yerleşimleri birbirlerinden ayıran bazı özellikler vardır. Yerleşimin bulunduğu bölge, coğrafi konum, nüfus özellikleri, kentin fiziki sınırları, kenti oluşturan parçaların fiziki sınırları, kentin doğal çevresi, kentin sahip olduğu iklim ve bitki örtüsü, kentin tarihi, kentte yaşanan kültürel özellikler, kentin yönetim politikaları bunlardan bazılarıdır. Dolayısıyla kent hakkında alınacak kararlarda kentin kendine has özelliklerini, doğal kaynaklarını ve sonuçta sahip olduğu potansiyellerini içerecek planlamaların yapılması ve zaman zaman bu planların güncellenmesi oldukça önemlidir. Tüm kentliyi kapsayacak bu planlar çok disiplinli olarak çalışılmalı ve bu disiplinler arasında kent ve bölge planlama uzmanları muhakkak bulunmalıdır. Gençler kentin yakın geleceğinin olgun kentlileridir. Dolayısıyla her türlü kent planlamasına gençleri dahil etmek gerekmektedir. Kent içinde kent güvenliği, sağlıklı ulaşım ve kolay dolaşım, yeşil çevre sürdürülebilirliği, kentlerin fiziksel ve kültürel özelliklerinin devamlılığı, güvenli ve sağlam yapı stoğu, kentte yaşayan azınlıkların, engelli, yaşlı, çocuk ve hamile gibi dezavantajlı grupların kentsel hizmetlerden faydalandırılması, kent içinde sık sık yeşil alanlara yer verilmesi, bu alanlarda spor ve boş zaman değerlendirme aktivitelerinin yapılması, kent yönetimine aktif katılım sağlanması ve yönetimin denetlenebilmesi, kentin ekonomik olarak kalkındırılması ve kentin kültürel olarak geliştirilmesi Avrupa Kentsel Şartı'nda ele alınan konular arasındadır (Pektaş ve Akın, 2010: 32).

Halk sağlığını tehdit eden unsurların ortaya konması çoğu zaman güç bir iştir. Çünkü hastalıklar cinsiyete, yaşa, etnik gruba hatta eğitim seviyesine, mesleğe, gelir durumuna göre değişiklik gösterebilir. Bunlar gibi faktörlerden teker teker ya da bir arada etkilenecek ortaya çıkan hastalıkların tespitinde bu faktörler teşhis ve tedaviye başlamak için yol gösterici olurlar. Teşhis ve tedavi sürecinde bu faktörler kent içinde farklı dağılım gösterir. Ancak çoğu kent bu faktörleri göz önünde bulundurmaksızın maddi durumun iyiliğine ya da yetersizliğine ve politik yaklaşımlara göre belirlenmiş sabit kalıplar içine sığdırılmıştır. Oysaki amaç bu faktörleri doğru halk sağlığı planlaması için düşünce ve planlama stratejileri içine almak, uygun politikalar geliştirmek ve yapıcı ve uygulanabilir ekolojik kent planlarına ulaşmak olmalıdır.

Kent tasarımının genellikle fiziksel çevre üzerinde söz hakkı olduğu düşüncesi sosyal çevre, psikolojik çevre, ekonomik çevre, politik çevre gibi kenti oluşturan diğer çevre faktörleriyle beraber düşünüldüğünde çok yetersiz kalmaktadır. Çünkü fiziksel çevre giderek sosyal çevrenin, sosyal çevre ise ekonomik ve politik çevrenin oluşmasında başrol oynar.

Kent çevresi kavramı ile aşağıdaki üç bileşen vurgulanmaktadır;

1. Fiziki çevre: Yapılı çevre (binalar, yollar vb.), doğal çevre (hava, su, toprak, dağ, deniz, ova, ağaçlar vb.) ve enerji türleri (ışık, ısı, ses vb.) ile oluşan çevre,
2. Biyolojik çevre: Tüm canlılar aleminden oluşan çevre,
3. Sosyal çevre: Bireyin yaşamını şekillendiren, birey, aile, akraba, arkadaş kısaca içinde yaşadığı toplumun tümünü içine alan çevredir. İnsanın etkilendiği ve insanın etkilediği birçok ilişki sosyal çevre içinde yaşanmaktadır (Aktur vd., 1998: 58).

Bu üç kent çevresi bileşeni içinde barındırdığı özelliklerle kent içinde yaşayan insanların sağlıklarını yitirmelerine sebep olduğu gibi yine sahip olduğu avantajlarla kentli insanın sağlığını korumasına yardımcı da olabilmektedir. Multidisipliner olarak geliştirilmiş bir kent tasarımı, halk olarak tabir edebileceğimiz kentte yaşayan insanların sağlık problemlerinin bütüne yayılmasını önleyici bir özellik taşıyabilmektedir. Önüne geçilemeyecek olan genetik faktörlerle oluşan hastalıkların görülme sıklığının azalması, hastalığın şiddetinin düşürülmesi, önlenebilen kazalar, sağlıksız yaşam koşulları ve kentin getirdiği yükler sebebiyle baş gösteren psikolojik rahatsızlıkların önüne geçilmesi halk sağlığını önemseyen kentsel tasarımlarla sağlanabilir.

Bilinmektedir ki son yıllarda geliştirilen sağlık politikaları bireylerin sağlığını kaybettikten sonra onları iyileştirmek üzerine değil, halkın sağlığının korunması üzerinedir. Bireyin sadece fiziksel sağlığı değil, psikolojik sağlığını da önemseyen bütüncül bir iyi olma hali öncelikli hedef haline gelmiştir. Ancak kentlerde yaşanan yüksek nüfus ve yoğunluk, toplumsal baskı, gürültü vb. günlük, anlık ve süregelen stres kaynakları iyi olma halini olumsuz yönde etkilemektedir (Krupat, 1985; Rajendran vd. 2020: 109).

Kişisel iyi olma durumuna son yıllarda hayat tatmini ve kaygının yok edilmesi gibi iki önemli etken eklenmiştir (Office for National Statistics, 2011). Özellikle mental ve sosyal iyi olma halinin 'sağlık' için önemli iki bileşen olduğu kanıtlanmıştır (WHO, 2014). Bu nedenle, mutluluk, hayat tatmini, kaygıdan uzak olma ve sağlık bireysel iyiliği tariflemektedir. Bunların yanı sıra, birbiriyle ilişkili fiziksel ve sosyal birçok faktör kişinin kentlerde iyi olma ya da hasta olma halini etkilemektedir (Joffe ve Smith, 2016: 103).

Kent yaşamı içinde güvenli hissetme, komşuluk yapabilme, iş yaşamı, boş zaman aktivitelerinin birlikte yürüyebildiği bir hayat kurabilme iyi olma durumunu desteklemektedir (Joffe ve Smith, 2016; Duany vd., 2000; Jacobs, 1961; Oldenburg, 1999). Aktif yürüme yollarının oluşturulup, sosyal temasın artırılmasının desteklenmesi ve bu sayede kişilerin birbirine güvenerek sosyal temaslarının bu yönde de desteklenmesi önemlidir (Jacobs, 1961). Frank vd., 2006: 75-87; Saelens vd., (2003, 80-91) ise yürünebilir kentler ile iyi olma durumu arasında güçlü bir bağ olduğunu gösteren çalışmalar yapmıştır.

Özet olarak kentlerdeki iyi olma durumu, kentleşme sürecinde yaşayan bölgesel, yerel, sosyal ve sistematik tepkilerle oluşan doğal, yapısal ve sosyal çevre ile çok güçlü bir bağa sahiptir (Rajendran vd., 2020: 2).

Kentin form, yoğunluk ve bölgeler arası bağlantı, park ve kamusal alanların yapısı ve konumu, yaya yolları, kişisel güvenlik, trafik güvenliği, estetik ve rekreasyonel olanakları gibi birçok değişkeni bir arada bulundurması kentin iyi olma durumunu etkilemektedir. Aynı zamanda kent ve halk sağlığı konusunda yapılan çalışmaların çoğunda özellikle yeşil alanlar (Maas vd., 2006: 587) ve bireylerin fiziksel aktivitelerini etkileyen fiziksel çevre etkenleri üzerine (McCormack vd., 2004: 81; Humpel vd., 2002: 188) yoğunlaşmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada kent ve kentin halk sağlığı üzerindeki etkisi, bireysel ve toplumsal iyi olma hali üzerinden değerlendirilmiştir. Farklı araştırmacıların yaklaşımlarına yer verilmiş, iki ana yaklaşım benimsenerek, kentlerin bireyin iyi olma durumunu nasıl destekleyebileceği konusunda öneriler sunulmuştur.

Çalışma kapsamında öncelikle kentlerde insan sağlığını tehdit eden unsurlar belirlenmiştir. Sonrasında iyi olma durumunun literatürde genel bir incelemesi yapılmış, kent ile olan bağı irdelenmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında detaylarıyla aktarılan Barton vd., (2006)'nın oluşturduğu "Kentlerde Sağlıklı ve İyi Olma Durumunun Belirleyicileri" ve Barton'un şemasından yola çıkarak Rajendran vd., (2020) tarafından önerilen "Kentlerde İyi Olma Durumunu Destekleyen Sosyo Mekânsal Çerçeve" üzerinden çalışma kendi bakış açısını ortaya koymuştur.

Bu noktadan hareketle bütüncül ve disiplinlerarası bir çalışmanın gerekliliği vurgulanarak insan merkezinde doğal ve yapısal çevrenin insanın iyi olma halini nasıl destekleyeceği üzerine anlaşılır bir şema oluşturulmuştur (Şekil 1). Şemada ayrıca kentte yaşayan toplumun ve kentte süregelen aktivitelerin insanın iyi olma hali üzerinde hangi noktalarda etkili olabileceği belirtilmiştir.

Çalışmada, doğal ve yapısal çevrenin kent insanının sağlığına ve iyi olma haline olan etkileri göz önüne alınarak Ankara kentinin fiziki şekillenişinin ve kentte süregelen aktivitelerin kentte yaşayan insanların sağlıklı ve iyi olma halleri üzerine olan etkilerinin desteklemesi için öneriler getirilmiştir.

Şekil: Kent Bileşenleri ve İnsanın İyi Olma Hali Üzerindeki Etkileri

Etik Kurul Beyanı

Araştırmamız herhangi bir etik kurul onayı gerektirmemektedir.

BULGULAR

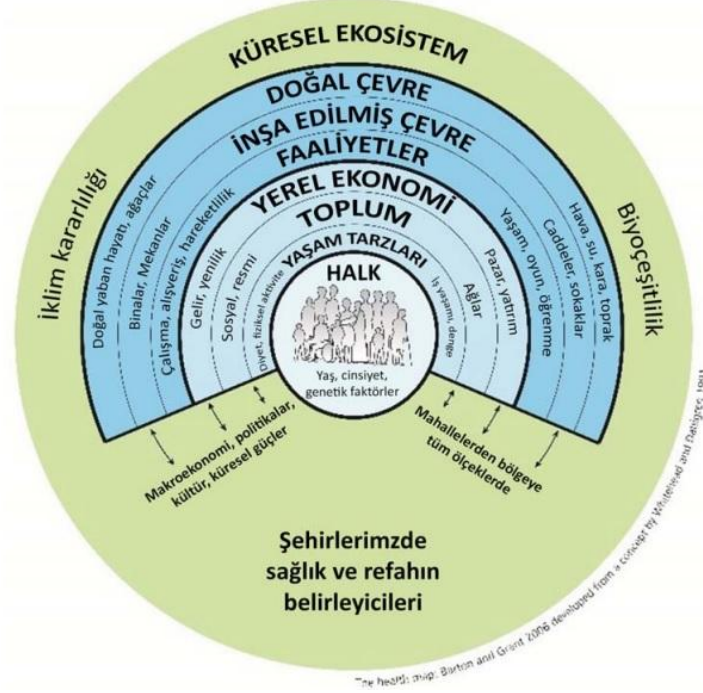
Kentler tıpkı canlı bir organizma gibi doğarlar ve büyürler. Bu özellikleri ile kentler insan doğasıyla benzerlik gösterir. Bu benzerlik bazı kent plançalarına ve tasarımcılarına insan doğasını kente uyarlama fikrini vermiştir. Nasıl ki kontrolsüz kilo alan bir bedende bir süre sonra hastalıklar baş gösterirse kontrolsüz büyüyen kentlerde de birtakım sorunlar yaşanmaya başlar. Bu konuda Lynch, (1982: 84)'de kent büyüklüğünün belirli bir sınırı geçtiğinde kontrol altına alınamaz olacağını ve hastalıklı duruma geleceğini belirtmiştir.

Nüfus yoğunluğunun çok olduğu yerleşmelerin olumsuz toplumsal, ekonomik ve çevresel etkileri bulunmaktadır. Çünkü nüfus yoğunluğu doğal çevre bileşenlerinden hava, su ve toprak üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu üç çevre bileşenin olumsuz etkilenmesi kent içinde önemli sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu çevre bileşenlerinin tahribatının insan sağlığı üzerinde yaptığı olumsuz etkiler yanında mevcut altyapı sıkıntıları, temiz suya erişim sıkıntısı, atık su bertarafı ve katı atık bertarafında yaşanan sıkıntılar da sağlıklı kent ve halk sağlığı üzerinde yıkıcı etkiye sahiptir. 2015 yılında açıklanan WUP (World Urbanization Prospects)'a göre 2050 yılı ile beraber kentlerde yaşayacak olan 1.5 milyar insanın en temel altyapı hizmetlerinden ve alınması gereken kent hizmetlerinden faydalanamayacağı ve sefalet ortamında yaşamak zorunda kalacağı öngörülmektedir. Kentlerdeki fiziki kirliliğin beraberinde, kent gürültüsü ve bu durumun sağlık üzerindeki olumsuz etkileri de nüfus yoğunluğu yaşayan kentlerin önemli sorunlarından bazılarıdır (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 12; Dede ve Şekeroğlu, 2019: 703). Ayrıca nüfus yoğunluğu artmış kentsel yaşam ortamlarının insan psikolojik sağlığının bozulmasının sebeplerinden biri olduğu da tartışılmaktadır (Tayfun ve Beşirli, 2008: 238; Dede ve Şekeroğlu, 2019: 703).

Sennett, (1996: 230-245) ise '19. yy.'da kent tasarımcılarının kent parklarını Orta Çağ'ın sığınakları olan kent bahçeleri olarak değil kente nefes aldırarak akciğerleri olarak düşündüklerini belirtmiştir. Elbette bu görüşler hızlı kentleşmenin doğurduğu kentsel sorunlara birer tepki niteliğinde ortaya atılmış görüşlerdir. Biyolog ve sosyolog Patrick Geddes, sosyolog ve teorisyen Lewis Mumford, modern peyzaj mimarlığının kurucusu F. Law Olmsted ve sosyal reformcu Ebenezer Howard biyolojik anolojinin kent tasarımı ve planlaması dönüşmesine öncülük etmişlerdir. Bu öncü isimleri izleyen tıp doktoru Benjamin Ward Richardson 'HYGEIA (sağlık tanrıçası) olarak adlandırdığı bir sağlık kenti planlamıştır. Temiz su, temiz hava, bahçe kentler, kendi kendine yeten kentler gibi kavramlar kentleri Le Corbusier'in öncülüğünü yaptığı 'Avrupa modernizminde park içinde şehir (city in the park)' fikrine kadar götürmüştür. WHO'nun 1988'de başlattığı 'Sağlıklı Şehirler Hareketi' de kentin insan sağlığı açısından ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir (Velibeyoğlu, 2019: 84).

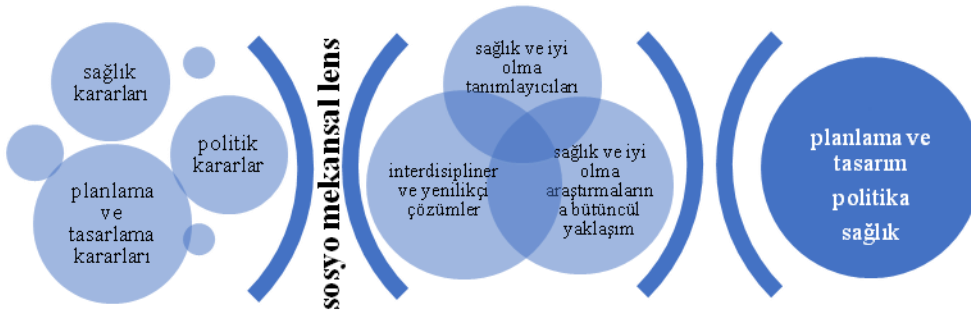
Kentli sağlığı ve iyi olma durumu üzerine yapılan daha güncel bir çalışma, Barton ve Grant (2006: 252-253) tarafından yapılmıştır (Şekil 2). Bu şemada her katman farklı sağlık ve iyi olma tanımlayıcılarını göstermektedir. Şemanın en önemli noktası katmanların en içten dışa doğru eklenerek tamamlanması gerektiğinin anlaşılmasıdır. Merkezde insan vardır ve insan sosyal ve mekânsal gereksinimler, hayat tarzı ve toplumsal veriler, yerel ekonomi, aktiviteler, yapıları ve doğal çevre ile birlikte değerlendirilmesi ve mutlu ettirilmesi gereken bir kent kullanıcısıdır.

Şekil 2: Kentlerde Sağlık ve İyi Olma Durumunun Belirleyicileri (Tsouros, 2019: 18; Barton vd., 2006: 252-253)

Barton ve Grant (2006: 252-253)'nın çalışmasında yer alan ve ilk olarak Dahlgren ve Whitehead'in 1991 yılında önerdiği bu şema üzerinden Rajendran vd. (2020: 109), çevremizdeki sağlıklı ve iyi olma durumunun belirleyicilerini farklı bir şema ile sınıflamıştır (Şekil 3). Sağlık ve iyi olma halini içeren bu kavramsal çerçeve, esasen insanların sosyal ve mekânsal uygulamalarını, kentsel çevrelere ilişkin algılarını ve deneyimlerini içermektedir.

Şekil 3: Kentlerde İyi Olma Durumunu Destekleyen Sosyo Mekânsal Çerçeve (Rajendran vd., 2020: 109)

Şekil 3'te görüldüğü gibi Rajendran vd. şehirlerde kapsayıcı bir iyi olma halini sağlamak için disiplinler arası bir yaklaşım önerir. Bu çerçevede, ancak sosyo mekânsal bir mercekten bakıldığında sağlık, politika, planlama ve tasarım kararları birbirleriyle olumlu bir şekilde etkileşim içinde olabilir ve sonuçta sağlık ve iyi olma durumu desteklenebilir. Bu çerçevede, kentte iyi olma durumunu sağlama sürecindeki aşamalar ve karşılaşılan zorluklar üç ayrı seviyede ele alınmıştır. İlk seviye, tasarım aşamasındaki sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri ve dolayısıyla bunların sağlık ve iyi olma üzerine etkilerini oluşturan ve bütünsel bir yaklaşım gerektiren aşamadır. İkinci aşamada sağlık ve iyi olma durumu için iç içe geçmiş bir politik çerçeve oluşturulmalıdır. Üçüncü aşamada, farklı sektörler ve kentli hayatının koordinasyonu sağlanmalı ve bu sayede kentteki sağlık çıktıları beslenmelidir (Rajendran et al.

(2020: 109). Bu çerçeveye göre iyi bir sağlık, politika ve planlama-tasarım üçlü diyalektiği ile doğru bir sosyo-mekânsal çerçeve oluşturmak aşağıda belirtilen üç önemli yol izlenerek gerçekleştirilebilir;

- Doğal çevre, yapılı çevre, aktivite, ekonomi, toplum, yaşam stili ve insanlar (kalıtım, yaş, cinsiyet) dahil olmak üzere sağlıklı ve iyi olma belirleyicilerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olunmalıdır.
- Uygulamada daha simbiyotik bir birliktelik kurulmalı, böylece mekânsal olan unsurlar, mekânsal olmayan unsurlar ve sağlık disiplinleri bir araya getirilmelidir.
- Sosyal ve mekânsal boyutta sağlık ve iyi olma durumunu destekleyerek, şehirlerde kapsayıcı bir iyi olma durumunu büyük ölçüde kolaylaştırabilecek ve mümkün kılacak bütünleşik bir yaklaşım teşvik edilmelidir (Rajendran vd., 2020: 109).

İncelenen tüm veriler ele alındığında çalışma kapsamında örnek kent olarak ele alınan Ankara kenti, 13 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti olarak idari bir statü kazanmıştır. Başkent Ankara'nın kentsel değişimi üç farklı dönemde incelenebilir. Birinci dönem; 1923 yılı sonrasında başlayan ve diğer kentlerden Ankara'ya göç ederek gelen nüfusun genel nüfus içindeki payının yükselmesi ile belirginleşen, 1950'lere kadar süren dönemdir. Öyle ki; 1923 yılında ortalama yirmi bin civarında nüfusu olan Ankara, (Görmez, 2004: 23; Yüceşahin ve Tuysuz, 2011: 162), başkent olduktan sonra Türkiye'nin çok fazla göç alan, gözde kentlerinden bir tanesi olmuştur. Kentin maruz kaldığı hızlı nüfus artışı; gelişmiş ülkelerdekine aksine sanayileşmeye bağlı bir kentleşme modeline değil, Ankara'nın üstlendiği hizmet fonksiyonuna bağlı olarak gelişmiştir. Lörcher'in 1924 yılında ve Jansen'in 1928 yılında yaptıkları kent planlarının onay almasından sonra Ankara kale çevresi plansız yoğunlaşmadan kurtulmuş, planlı kent formuna doğru bir adım atmıştır. Ancak zamanla kentte seçkinleştirilmek istenen mahalleler ve alt gelir gruplarına hitap eden mahaller oluşturulma çabaları kent dahilinde bir ikili yapılaşmanın oluşmasına sebep olmuştur (Görmez, 2004: 89; Şenyapılı, 2004: 65 ve 103; Yüceşahin ve Tuysuz, 2011: 162). Kent 1950-1980 yılları arasında ise ikinci gelişme dönemini yaşamıştır. Bu dönemde kent sosyal ve fiziki açıdan kente gelen göçlerin artmasıyla heterojen bir yapı kazanmıştır. Ancak özellikle kırsal bölgelerden gelen halk kültürel dayanışma amacıyla birbirine yakın yerlerde ikamet etmiş ve dolayısıyla kent içinde küçük köyler oluşmaya başlamıştır. 1980 sonrası ise kent coğrafi olarak yayılım sınırına ulaşmış, topoğrafik olarak sınırlanan kentin çeperlerinde gecekondu bölgeleri dediğimiz çöküntü alanları oluşmaya başlamıştır (Günay, 2006; Yüceşahin ve Tuysuz, 2011: 163). Günümüzde ise gecekondu alanlarının dönüşüm proleriyle iyileştirilmesi faaliyetlerini yürüten kentin; sosyo-mekânsal, sosyo-kültürel ve fiziksel görünüm açısından çok parçalı olduğu söylenebilmektedir.

1993 yılında Türkiye'nin dahil olduğu WHO (Dünya Sağlık Örgütü), 'Sağlıklı Şehirler Projesi'nde öncelikle Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere bazı kentlerin sağlıklı şehirler projesi kapsamında ele alınması kararlaştırılmış ve 1994 yılında Ankara - Çankaya Belediyesi'nde 'Çankaya Sağlıklı Şehirler Projesi' çalışmalarına başlanmıştır. Ancak projenin bir sağlık projesi olması nedeniyle Sağlık Bakanlığı'na ancak yerel yönetimlerin ise İçişleri Bakanlığı'na bağlı olması projenin istenilen başarıyı yakalamasına engel olmuştur. Süre gelen zamanda bir çok toplantı ve faaliyet 'sağlıklı kent' kavramı üzerinde dursa da projeden istenilen verim alınamamış (Evcî Kiraz, 2018: 13-17), Ankara kenti sağlıklı kent olma yolunda büyük adımlar atamamıştır. Yönetimsel olarak oluşan bu olumsuz durum yanında Ankara kentinin fiziki yapısı, uzun yıllar boyunca göç hareketlerine maruz kalması ve sonuç olarak kent insanının çok parçalı ve heterojen bir sosyo-kültürel yapıya sahip olması da kent sağlığını olumsuz etkileyen diğer faktörler arasında sayılabilmektedir.

Çalışma kapsamında belirtilen kent bileşenlerinden fiziksel alan bileşenlerinin ve bunlara bağlı olarak yapılan kent aktivitelerinin Ankara kenti insanının sağlıklı ve iyi olma hali üzerindeki etkileri göz önüne alınarak daha sağlıklı bir Ankara kenti için getirilen öneriler şu şekilde belirtilebilir; Ankara kenti içindeki yapılı çevre uzun yıllar içinde şekillenmiş kentin kontrolsüz büyümesi sonucu kent ve kent doğası ilişkisi bozulmuştur. Sonuçta kentin ekolojisinin (güneşlenme, havalanma vb.) getirilerinden yararlanma olanaklarını perdelemektedir. Bu durumun iyileştirilebilmesi için kente yeni eklenen birimlerin ve kentin kullanım yoğunluğu olan bileşenlerinin bağının geniş, güneşlenmeye ve havalanmaya olanak sağlayacak ana arterler ile yapılması alılcı olacaktır. Ankara kenti çeperindeki doğal su yüzeyleri, flora ve fauna varlığı, dağ ekolojisi gibi zenginliklerin koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentin kullanımına açılması noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Ankara kenti insanının doğa ile iç içe olabileceği yeşil alanların tasarlanması ve bu yeşil alanların kent yaşam alanlarına

entegre edilmesi gerekmektedir. Kent ekolojisini korunması amaçlı geliştirilen projeler il ve bölge ölçeğinde ele alınmalıdır.

Kentte yaşanan barınma sorunu her geçen gün artmakta ve göç hareketlerinin hızlanmasıyla sorun giderek büyümektedir. Kentte gecekondular alanları (çöküntü alanları) oluşmasına sebep olan bu plansız yapılaşmanın kente sağlıklı entegrasyonunun sağlanması için bütünsel, kentsel dönüşüm projeleri uygulamaya alınmalıdır.

Kentte minimum araç kullanmak amacıyla ihtiyaç noktalarının ve rekreatif alanların yürüme mesafesi sıklığında konumlandırılması gerekmektedir. Ayrıca kentin birbirleri ile bağlantılarının sadece araç ile yapılabildiği kent parçalarından ibaret olmasının önüne geçilmesi, kent parçaları arasında yürüme olanaklarının sağlanması ve yürüyerek ulaşılabilecek yeşil alanların tasarlanması oldukça önemlidir. Kent içinde bisikletli ulaşım yaygınlaştırılmalıdır. Ankara kentinde özellikle nüfus yoğunluğu yaşanan bölgelerde, bazı günler ve saatlerde yaşanan yoğun trafik için alternatif ulaşım güzergahları geliştirilmelidir. Kentte trafikte kazaya, yaralanmaya veya maddi hasara sebep olmayacak yol, meydan, köprü vb. ulaşım ağı parçalarının planlanması tamamlanmamıştır. Özellikle yoğun yağışlı günlerde alt geçitlerde, kavşaklarda vb. su baskınları yaşanabilmektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için ivedilikle sorunlu noktalarda yenileme çalışmaları yapılmalıdır.

Gençler için rekreatif faaliyet gösterecekleri alanların tasarlanması noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Oysa ki gençlerin fiziksel ve ruhsal sağlığı, sağlıklı bir kent geleceği için çok önemlidir. Bunun yanında kent genelinde gençleri madde bağımlılığı ve genel sağlık kuralları konusunda uyarıcı tabelalar ile eğitmek yararlı olacaktır. Kentlinin yaralanacağı, gençlerin güvenle enerjilerini atabilecekleri, şiddet kullanımı, madde kullanımı vb. kötü alışkanlıklardan uzak olacakları aktivitelerin (yarışma, festival vb.) yaygınlaştırılmasının yanında yeşil alan aktivitelerinin çoğaltılması ve kent genelinde homojen olarak çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Spor yapılabilecek açık-kapalı mekan tasarımlarının çoğaltılması halk sağlığı açısından yüksek öneme sahiptir. Ayrıca sanatsal faaliyetlerin çoğaltılarak kentlinin psikolojik sağlığına katkı yapılması sağlanmalıdır.

Yaşlı nüfusu kent hayatına katan tasarımlar mahalle ölçeğinde yapılan küçük ölçekli tasarımlara dahil edilmekte (park, yaşlı evi vb.) ancak bu durum sağlıklı ve mutlu bir yaşlı nüfus için yetersiz kalmaktadır. Oysa ki yaşlı nüfusun mutluluk ve sağlık seviyesi bir kentin mutluluk ve sağlık seviyesinin en belirgin işaretidir. Benzer şekilde çocuk nüfusunu da kent hayatına katan tasarımların yapılmasında sıkıntılar gözlemlenmektedir. Ayrıca çocukların, yaşlıları, kadınların trafikte, karanlıkta veya kent merkezlerinde oluşan kalabalıklarda güvenliklerini sağlamak için mekansal açıklıklara sahip, doğru aydınlatmanın sağlandığı ve güvenlik elemanları ile güven hissini temin edildiği ortamlara ihtiyaç vardır. Böylece kentin kullanımı gece ve gündüz kesintisiz olarak sağlanabilecektir. Ayrıca kentte engelli nüfusa ve hamilelere sağlıklı kent nüfusu ile eşit kullanım hakkını veren kent tasarımlarının yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentte Ankara tarihinin ve kültürünün yaşatıldığı bölgeler kent merkezi ile sınırlı kalmaktadır. Ankara kenti, noktasal olarak tanımlanabilecek bir kaç merkez dışında (Kale İçi, Hacettepe) kent kimliğini koruyamamaktadır. Oysa ki kent kültürünün bu amaçla tasarlanmış mekanlar kullanılarak kent geneline yayılması kentin kimlik kazanmasına yardımcı olacaktır.

Kent içinde imgesel odak noktalarının ve kent meydanı çalışmalarının yetersizliğinden dolayı kent içinde yaşayan ve özellikle kente yeni yerleşen insanlar kimi zaman kaybolmuşluk hissini yaşamaktadırlar. Bu sorunun giderilmesi, kent parçalarının daha tanımlı olması ve kentin bir dünya başkenti görünümünü kazanması için geniş caddelere ve büyük meydanlara ihtiyacı vardır. Bu meydanların heykel, havuz gibi imgesel unsurlarla desteklenmesi kent estetiğini destekleyecektir. Kent genelinde özellikle kamusal alan tasarımlarında kapalı mekanlara açık alanların entegre edilerek kapalı mekanlar içinde doğal havalandırma ve güneşlenme fırsatlarının yaratılması ile bu alanların kent insanı tarafından daha etkin kullanımı sağlanabilir. Açık alanlara yarı kapalı mekanlar ilave ederek kullanıcılara mevsimden bağımsız olarak kent peyzajından yararlanma fırsatı verilebilir.

Topluma hizmet edecek sosyal hizmet binalarının yaygınlaştırılması kent insanına güven verecektir. Sosyal ilişkileri artırıcı açık-yeşil alan ve sosyal amaçlı yapılmış kapalı mekanların çoğaltılması ve kent genelinde homojen dağıtılması gerekmektedir. Halk sağlığı konusunda toplumun bilinç düzeyinin geliştirilmesi için eğitici faaliyetler düzenlenmeli ve kent genelinde önceliğin tekil insan sağlığına değil halk sağlığına verilmesi gerektiği bilinci yerleştirilmelidir.

Ankara kentinde kamu kurum ve kuruluş yapıları yanında okul, hastane, üniversite yapısı gibi genel halkın kullanımına açık çok fazla yapı bulunmaktadır. Bu yapılarının yakın çevresindeki yeşil alanların kentin açık-yeşil alan sistemi içinde değerlendirilmesi ve yapıya uygun aktif faaliyet alanı olarak kullanılması gerekmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sağlık, fizyolojik, psikolojik, ekonomik, politik ve manevi sağlığı içine alan bir bütündür (Gloubermann vd., 2006: 325-335; Dinçer ve Özçevik, 2012: 3). Bu bütün aynı zamanda günümüz kentlerinin günlük döngüsünün de temelini oluşturur. Sağlıklı bir kent var olma sebebi olan insanın kendi doğasından getirdiği iyi olma halinin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Böylece sağlıklı ve yaşanılabilir bir kent çevresi elde edilmiş olur.

Konuya kentte yaşayan insanların yaşam kalitesi açısından yaklaşıldığında kent, insan haklarının koruma altına alındığı ve yaşatıldığı bir yer olmak zorundadır. Olması gereken, kentin insanların yaşam haklarının korunmasını güvence altına almasıdır. Kent içinde yaşayan insanların hem birey olarak hem de sosyal hayat içinde toplumun bir parçası olarak hakları vardır. Bu haklar kentsel ve çevresel değerler üstündeki hakların tamamını kapsamaktadır.

Kent tasarımı ve kentte sağlıklı yaşamın sağlanması birbirine bağlı iki unsurdur. Benzer şekilde kentteki sağlığın sürdürülebilir yönetimi de kent tasarımından etkilenen kapsamlı bir konudur. Kentin, kent insanın sağlığını temin etmesi amacıyla tasarımının yapılması için çok fazla etmenin dikkate alınması gerekmektedir. Bu noktada kent insanı tarafından oluşturulan ve kontrolsüz gelişen yapı çevrenin kent sağlığı üzerine fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik etkilerinin bulunduğu bilinmelidir. Bu nedenle her kentin kendi coğrafı, kültürel, ekonomik, kültürel ve politik özellikleriyle kendi sınırları içinde farklı modeller geliştirmesi ve kentin doğal çevresine entegre edilmesinin sağlanması ile kent insanın sağlıklı ve iyi olma halinin korunması gerekmektedir.

Yazarlık Katkısı

Çalışmamız iki yazarlı olup yazarların çalışmaya katkıları %50 ve %50 oranındadır.

Etik Kurul Beyanı

Araştırmamız herhangi bir etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aktur, R., Çöl, M., Işık, A., İdil, A., Durmuşoğlu, M. & Tunçbilek, A. (1998). *Halk Sağlığı*. Ankara: Antip Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, No:26.
- Dede, O. ve Şekeroğlu, A. (2019). Sağlıklı Kent Kavramı için Nüfus Kriterinin Önemi. *Journal of Urban Academy*, 12(4), 703-713.
- Dinçer, E. & Özçevik, Ö. (2012). Kentli Hakkı Olarak Kent Sağlığı ve Şehir Planlama, Ders Notları. <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/kentli%c4%b0-hakki-olarak-kent-adresinden-25.11.2022-tarihinde-erişildi>.
- Duany, A., Plater-Zyberk, E. & Speck, J. (2000). *Surburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*. New York: North Point Press.
- Evcı Kiraz, E. D. (2018). Sağlıklı Şehirler Projesi'nde Türkiye Süreci. *Kent ve Sağlık İçinde* (s. 13-18). Bursa: Sağlıklı Kentler Birliği Başkanlığı Yayınları.
- Frank, L. D., Sallis, J. F., Conway, T. L., Chapman, J. E., Saelens, B. E. & Bachman, W. (2006). Many Pathways from Land Use to Health: Associations between Neighborhood Walkability and Active Transportation, Body Mass Index, and Air Quality. *Journal of the American Planning Association*, 72(1), 75-87.
- Gehl, J. (2010). *Cities For People*. Washington: Island Press.
- Görmez, K. (2004). *Bir Metropol Kent Ankara*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Güler, Ç. & Çobanoğlu, Z. (1994). *Kentleşme ve Çevre Sağlığı*. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:26. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Günay, B. (2006). Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme, (Der.: T. Şenyapılı). *Cumhuriyet'in Ankara'sı İçinde* (s. 60-118). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

- Humpel, N., Neville, O. & Eva, L. (2002). Environmental Factors Associated With Adults' Participation in Physical Activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 0(22), 188–99.
- Jacobs, J. (1961). *The Death And Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Joffe, H. & Smith, N. (2016). City Dweller Aspirations for Cities of the Future: How Do Environmental and Personal Wellbeing Feature? *Cities*, 0(59), 102-112.
- Jonathan, W., Duncan, S., Jarden, A. & Stewart, T. (2016). The Impact of Children's Exposure to Greenspace on Physical Activity, Cognitive Development, Emotional Well-Being, and Ability to Appraise Risk. *Health & Place*, 0(40), 44-50.
- Kartal, A. N. & Kartal, H. B. (2020). Sanayileşme, Fransız İhtilali ve Liberal Anlayışların 19. Yüzyıl Kentine Yansımaları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 46-56.
- Keleş, R. (2018). Kent, Sağlık ve Planlama. *Kent ve Sağlık İçinde* (s. 42-48). Bursa: Sağlıklı Kentler Birliği Başkanlığı Yayınları.
- Kellert, S. R. & Wilson, E. O. (1993). *The Biophilia Hypothesis*. Washington, D.C.: Island Press.
- Krupat, E. (1985). *People in Cities: The Urban Environment and Its Effects*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lefebvre, H. (1996). *The Right to the City*. Writings on Cities. UK: Blackwell Oxford.
- Lynch, K. (1982). *Good City Form*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Maas, J., Robert A., Verheij, P., Groenewegen, P., de Vries, S. & Spreeuwenberg, P. (2006). Green Space, Urbanity, And Health: How Strong is the Relation? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 0(60), 587–592.
- McCormack, G., Billie, G., Andrea, L., Smith, T., Martin, K. & Pikora, T. J. (2004). An Update of Recent Evidence of the Relationship Between Objective and Self-Report Measures of the Physical Environment and Physical Activity Behaviours. *Journal of Science and Medicine in Sport/Sports Medicine*, 0(7), 81–92.
- Mumford, L. (1956). *Man's Role in Chancing the Face of Earth*. Chicago: University of Chicago Press.
- Office for National Statistics, (2011). <https://www.ons.gov.uk/census/2011census> adresinden 27.11.2022 tarihinde erişildi.
- Oldenburg, R. (1999). *The Great Good Place: Cafes, Cofffee Shops, Community Centres, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day*. New York: Marlowe.
- Özdemir Metlioğlu, S. (2021). Kentte İnsan Hakları ve Kent Hakkı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(40), 2731-2743.
- Pektaş, E. K. & Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-49.
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The Right to the City and its Urban Politics of the Inhabitant. *GeoJournal*, 58(2–3), 99–108.
- Rajendran, L. P., Boyko, C. T., Coulton, C. J., Hale, J. D. & Cooper, R. F. D. (2020). A Socio-Spatial Approach to Enable Inclusive Well-Being in Cities: A Case Study of Birmingham, UK. *Social Sciences*, 9(6), 109.
- Saelens, B. E., Sallis, J. F. & Frank, L.D. (2003). Environmental Correlates of Walking and Cycling: Findings from the Transportation, Urban Design, and Planning Literatures. *Annals of Behavioral Medicine*, 25(2), 80-91.
- Sennett, R. (1996). *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Swingewood, E. (1998). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, (çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Tayfun, T. & Beşirli, A. (2008). Kentleşme Sürecinin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(4), 238-243.
- TDK, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 01.12.2022 tarihinde erişildi.
- Tözün, M. & Sözmén, M.K. (2015). Health Literacy with Perspective of Public Health. *Symrna Tıp Dergisi*, 0(0), 48-54.

-
- Tsouros, A. D. (2019). *City Leadership for Health and Sustainable Development-Critical Issues for Successful Healthy Cities*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Türkkan, A. (2018). Temel Sağlık Hizmetleri 1978'den 2018'e. *Kent ve Sağlık İçinde* (s. 19-26). Bursa: Sağlıklı Kentler Birliği Başkanlığı Yayınları.
- United Nations. (1949). *United Nations Universal Declaration of Human Rights 1948*. United Nations, 11.
- Velibeyoğlu, K. (2019). Kentsel Çevre Tasarımında Halk Sağlığı Algısının Dönüşümü. *Kent ve Sağlık İçinde* (s. 83-88). Bursa: Sağlıklı Kentler Birliği Başkanlığı Yayınları.
- WHO, (1997). World Health Organization. https://www.who.int/whr/1997/en/whr97_en.pdf adresinden 29.11.2022 tarihinde erişildi.
- WHO, (2014). World Health Organization. https://www.who.int/whr/1997/en/whr97_en.pdf adresinden 29.11.2022 tarihinde erişildi.
- WUP, (2015). World Urbanization Prospects. <https://www.un.org/en/development/desa/publications/world-population-prospects-2015-revision.html> adresinden 27.11.2022 tarihinde erişildi.
- Yücel, C. (2020). 20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Kentleşmesi Üzerine Bir Derleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(50), 200-230.
- Yüceşahin, M. M. & Tuysuz, S. (2011). Ankara Kenti'nde Sosyo-Mekânsal Farklılaşmanın Örüntüleri: Ampirik Bir Analiz. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2), 159-188.
-

